

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaje), soudce Vladimíra Sládečka a soudce Jaromíra Jirsy ve věci ústavní stížnosti **Římskokatolické farnosti Rožmberk nad Vltavou**, se sídlem Náměstí 42, Vyšší Brod, zastoupené Jakubem Křížem, advokátem jako společníkem Lexius advokáti s.r.o. se sídlem Na Podkovce 281/10, Praha 4, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 4116/2019-351 ze dne 5. 5. 2020, ve znění usnesení téhož soudu č. j. 28 Cdo 4116/2019-371 ze dne 14. 7. 2020, proti potvrzující části výroku rozsudku Vrchního soudu v Praze č. j. 3 Co 2/2018-254 ze dne 11. 6. 2019 a proti výroku I. rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 11 C 146/2016-200 ze dne 25. 9. 2017, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Českých Budějovicích jako účastníků řízení a státního podniku Lesy České republiky, s.p., se sídlem Přemyslova 1106/19, Hradec Králové, zastoupeného Lukášem Eichingerem, advokátem se sídlem Veleslavínova 8, Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení takto:

- I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 4116/2019-351 ze dne 5. 5. 2020, ve znění usnesení téhož soudu č. j. 28 Cdo 4116/2019-371 ze dne 14. 7. 2020, rozsudkem Vrchního soudu v Praze č. j. 3 Co 2/2018-254 ze dne 11. 6. 2019 a rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 11 C 146/2016-200 ze dne 25. 9. 2017 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 4116/2019-351 ze dne 5. 5. 2020, ve znění usnesení téhož soudu č. j. 28 Cdo 4116/2019-371 ze dne 14. 7. 2020, se ruší.**
- III. Rozsudek Vrchního soudu v Praze č. j. 3 Co 2/2018-254 ze dne 11. 6. 2019 se v potvrzující části výroku ruší.**
- IV. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 11 C 146/2016-200 ze dne 25. 9. 2017 se ve výroku I. ruší.**

Odůvodnění:

I.

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí ve shora vymezeném rozsahu, a to zejména pro porušení čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z napadených soudních rozhodnutí, jakož i vyžádaného soudního spisu, vedeného u Krajského soudu v Českých Budějovicích pod sp. zn. 11 C 146/2016, Ústavní soud zjistil, že vedlejší účastník se v označeném soudním řízení domáhal nahrazení rozhodnutí Státního pozemkového úřadu, Krajského pozemkového úřadu pro Jihočeský kraj (dále jen „pozemkový úřad“) č. j. 514486/2013/R3715/RR21891 ze dne 26. 10. 2016 rozsudkem soudu podle části páté občanského soudního řádu. Citovaným správním rozhodnutím pozemkového úřadu byly stěžovatelce vydány pozemky parc. č. XX parc. č. XX a parc. č. XX, všechny v katastrálním území Rožmberk nad Vltavou, a dále pozemek parc. č. XX v katastrálním území Koryta u Hněvanova, a to v řízení podle § 9 odst. 6 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (dále též „ZMV“).

3. V záhlaví uvedeným rozsudkem Krajský soud v Českých Budějovicích rozhodl, že stěžovatelce se výše specifikované pozemky nevydávají s tím, že tímto výrokem se ve vztahu k dotčeným pozemkům nahrazuje žalobou napadené rozhodnutí pozemkového úřadu. Krajský soud žalobě vedlejšího účastníka nevyhověl pouze ohledně pozemku parc. č. 6/1 v katastrálním území Šafléřov, pročež žalobu v tomto rozsahu jako nedůvodnou zamítl. Současně rozhodl o nákladech řízení.

4. K odvolání stěžovatelky i vedlejšího účastníka Vrchní soud v Praze v záhlaví označeným rozsudkem potvrdil rozhodnutí nalézacího soudu v rozsahu nahrazení rozhodnutí pozemkového úřadu jako věcně správné, v zamítavé části, jakož i v akcesorickém výroku o nákladech řízení, je zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení. Následné dovolání stěžovatelky proti potvrzující části výroku rozsudku odvolacího soudu Nejvyšší soud vpředu uvedeným usnesením odmítl.

5. Soudy všech stupňů založily svá rozhodnutí na zjištění, že pozemkovým úřadem vydané pozemky byly právnímu předchůdci stěžovatelky ve skutečnosti odňaty ještě před tzv. rozhodným obdobím, tedy v období do 25. 2. 1948, a sice konfiskací provedenou podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Tato konfiskace se již pro nesplnění podmínky rozhodného období nemohla stát způsobilým restitučním titulem podle § 5 ZMV, takže pozemkový úřad pochybil, pakliže tyto pozemky stěžovatelce vydal. Navíc v případě věcí konfiskovaných na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. jde zároveň o zákonnou překážku jejich vydání, resp. o restituční vyluku dle § 8 odst. 1 písm. h) ZMV.

II.

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvedla, že soudy dospěly k závěru o konfiskaci majetku jejího právního předchůdce na základě vyhlášky Okresní správní komise v Kaplici ze dne 15. 11. 1945, vydané s odkazem na § 1 odst. 1 [písm. a)] dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. Za osoby německé, potažmo maďarské národnosti v obci Rožmberk nad Vltavou v ní byla, mimo jiné, označena fara s adresou Rožmberk nad Vltavou 8 (pořadové číslo 110, resp. 136 konfiskační vyhlášky). Stěžovatelka namítla, že napadená soudní rozhodnutí trpí řadou zásadních vad z hledisek a) neurčitěho označení povinné osoby v konfiskační vyhláše, b) odmítnutí posoudit konfiskaci z pohledu nicotnosti konfiskační vyhlášky, c) absence důkazních zjištění (a jejich posouzení) k odnětí předmětných nemovitostí podle zákona č. 142/1947 Sb., a d) nerespektování restituční

podstaty věci. Tuto svoji argumentaci stěžovatelka v ústavní stížnosti velmi podrobně rozvedla.

7. Stěžovatelka konkrétně vyjádřila nesouhlas s názorem soudů, podle něhož se nelze zabývat nicotností konfiskačních správních aktů, vydaných správními orgány před počátkem rozhodného restitučního období. Dle jejího názoru Ústavní soud ve své judikatuře, na niž příkladmo odkázala, pouze nepřipustil přezkum věcných vad správních rozhodnutí takto vydaných, zatímco jejich procesní posouzení nebylo vyloučeno. Z těchto důvodů se soudy dle názoru stěžovatelky měly zabývat opakovaně tvrzenou absolutní věcnou nepřislušností Okresní správní komise v Kaplici zahrnout předmětné nemovitosti do konfiskační vyhlášky, neboť ta se vztahovala jen na fyzické osoby německé a maďarské národnosti, a nikoli další subjekty práva. Dovodily-li pak soudy v dané věci, že právní předchůdce stěžovatelky byl právníkem osobou, pak je zřejmé, že o konfiskaci jeho majetku by byl musel rozhodnout příslušný zemský národní výbor, případně ministerstvo zemědělství spolu s ministrem vnitra podle § 3 odst. 2 dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb.

8. Stěžovatelka rovněž namítla, že soudy jí neměly klást k tíži absenci obrany jejího tehdejšího právního předchůdce proti konfiskační vyhlášce. Stát totiž ani po vydání konfiskační vyhlášky Okresní správní komisí v Kaplici předmětné pozemky nepřevzal a tímto svým postojem jej utvrzoval v tom, že předmětné nemovitosti nepovažuje za konfiskované. Ostatně o tom dle stěžovatelky svědčí sama skutečnost, že je zahrnul do pozemkové reformy podle zákona č. 142/1947 Sb. a teprve po skončení řízení podle tohoto zákona pozemky fakticky převzal.

III.

9. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že ve svém rozhodnutí podrobně zodpověděl všechny rozhodné právní otázky se závěrem, že žádná z nich přípustnost dovolání ve smyslu ustanovení § 237 občanského soudního řádu nezakládá. Dovolací soud za neodůvodněně příkrý a do jisté míry i nekorektní považuje stěžovatelčin úsudek, že prostřednictvím sofistikované argumentace aproboval křivdy spáchané komunistickým režimem, a vzdálil se tak účelu majetkového vyrovnání státu s církvemi dle zákona č. 428/2012 Sb. V dalším pak Nejvyšší soud soustředil svoji pozornost na všechny čtyři stěžejní výhrady formulované stěžovatelkou (nastíněné v bodě 6 nahoře) a dospěl k závěru, že při odpovědi na ně nijak nepochybil, přičemž své závěry podložil jak vlastní ustálenou judikaturou, tak i rozhodovací praxí Ústavního soudu. Tuto svoji argumentaci ve svém vyjádření dále přiblížil. Závěrem navrhl, aby Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou, popřípadě aby ji nálezem zcela zamítl.

10. Vrchní soud v Praze i Krajský soud v Českých Budějovicích ve vyjádřeních k ústavní stížnosti odkázaly na svá rozhodnutí s tím, že dle jejich názoru k tvrzenému porušení ústavních práv stěžovatelky nedošlo.

11. Vedlejší účastník ve svém vyjádření k ústavní stížnosti navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, popřípadě jako nedůvodnou zamítnout. Vedlejší účastník má za to, že všechny stěžovatelkou nastolené otázky byly dostatečně vyřešeny v napadených soudních rozhodnutích, a to s přihlédnutím k ustálené rozhodovací praxi Nejvyššího soudu i Ústavního soudu v obdobných případech, přičemž v předmětné věci nebyly shledány důvody pro odchýlné posouzení. Stěžovatelka dle názoru vedlejšího

účastníka v ústavní stížnosti pouze recykluje námitky, se kterými se již dostatečným a přiléhavým způsobem soudy všech stupňů ve svých rozhodnutích vypořádaly.

12. Stěžovatelka v replice k vyjádřením účastníků a vedlejšího účastníka řízení setrvala na své dosavadní argumentaci a znovu předestřela svůj náhled na konfiskační vyhlášku. Opětovně promítla do popředí svých úvah skutečnost, že po vydání konfiskační vyhlášky Okresní správní komisí v Kaplici stát předmětné pozemky nepřevzal a zahrnul je až do pozemkové reformy podle zákona č. 142/1947 Sb. a teprve po skončení řízení podle tohoto zákona pozemky fakticky převzal. Stěžovatelka znovu zdůraznila svůj nesouhlas s interpretací zejména stanoviska pléna Ústavního soudu Pl. ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 soudy. Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. byl dle jejích slov v tomto případě použit svévolně. V důsledku přístupu soudů k jeho aplikaci jí tak vznikla další majetková křivda, v rozporu s účelem restitučního zákonodárství.

13. Ústavní soud k projednání a rozhodnutí o ústavní stížnosti nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

14. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatelky, účastníků a vedlejšího účastníka řízení, obsah naříkaných soudních aktů, jakož i příslušný spisový materiál, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Ústavní soud pokládá v prvé řadě za nutné podotknout, že identickou problematiku, jež stěžovatelka v ústavní stížnosti předestřela a na jejímž řešení jsou založena napadená soudní rozhodnutí, již řešil v nedávném nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 ze dne 25. 1. 2021 v případě po skutkové a právní stránce téměř shodném s nynějším. V citovaném nálezu řešené věci se tentýž vedlejší účastník žalobou domáhal nahrazení rozhodnutí pozemkového úřadu, kterým byly v řízení podle § 9 odst. 6 ZMV Římskokatolické farnosti - prelatury Český Krumlov vydány blíže specifikované pozemky v katastrálním území Zátes, rozsudkem soudu tak, že se tyto pozemky tehdejší stěžovatelce nevydávají. I zde tytéž soudy (s výjimkou Krajského soudu v Českých Budějovicích, který žalobu zamítl) založily svá rozhodnutí na závěru, že vydané pozemky byly právnímu předchůdci této stěžovatelky odňaty před rozhodným obdobím, a to na základě konfiskační vyhlášky ze dne 18. 10. 1945, taktéž vydané Okresní správní komisí v Kaplici se zřetelným odkazem na ustanovení § 1 odst. 1 [písm. a)] dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. I v tomto případě nebylo zjištěno, že by stát přistouplil k převzetí pozemků právního předchůdce tamní stěžovatelky, označeného v předmětné konfiskační vyhlášce, před rozhodným obdobím, resp. z provedeného dokazování vyplynulo, že stát pozemky zahrnul až do pozemkové reformy podle zákona č. 142/1947 Sb. a teprve po skončení řízení podle tohoto zákona došlo k jejich faktickému převzetí.

16. Ústavní soud v citovaném nálezu nejprve vyzdvihl zásadu *in favorem restitutionis* (ve prospěch restituce), provázející majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi podle zákona č. 428/2012 Sb., jež našla svůj odraz zvláště v nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (č. 177/2013 Sb.; N 96/69 SbNU 465), ale jež má svůj původ i v jeho předchozích rozhodnutích týkajících se restitucí v obecné rovině. Poselstvím této zásady je požadavek, adresovaný státním orgánům, respektovat hodnotové základy církevních restitucí v případech, jež vyžadují posouzení individuálních skutkových okolností. Jakkoli tato zásada není sama o sobě ústavněprávním

požadavkem, ztělesňuje podpůrné kritérium posouzení uplatněného restitučního nároku, takže její uplatnění se jeví naléhavějším, je-li výklad rozhodné právní normy obtížnější.

17. Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 dále provedl rekapitulaci dosavadního vývoje své judikatury v oblasti přezkumu deklaratorních správních aktů ve vazbě na konfiskace majetku, realizované na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. V té spojitosti zdůraznil především závěry přijaté ve stanovisku pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 (č. 477/2005 Sb.; ST 21/39 SbNU 493), dle nichž skutečnosti nastalé před datem 25. 2. 1948 a jejich právní následky, nebyly-li dotčeny zvláštním zákonem č. 243/1992 Sb., jsou skutečnostmi dokonanými z pohledu práva mezinárodního i vnitrostátního. K tomu Ústavní soud tehdy dodal, že ani správní orgány ani soudy nejsou nyní, ve shodě s restituční prejudikaturou, oprávněny k přímým zásahům a k rušení pravomocných rozhodnutí z minulého období. Současně však Ústavní soud vyslovil názor, že pokud jde o správní akty přijaté již v rozhodném období, jsou uvedené orgány výjimečně oprávněny posuzovat dopad těchto rozhodnutí z hlediska v úvahu připadajících restitučních titulů uvedených v restitučních předpisech. Na výše uvedeném postoji, tedy že skutečnosti nastalé před datem 25. 2. 1948, včetně právních následků jimi vyvolaných, jsou skutečnostmi dokonanými a nelze je rušit, Ústavní soud setrval i ve vzpomenuém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (viz bod 208). V něm připomněl, že ke konfiskaci podle dekretu č. 12/1945 Sb. docházelo s okamžitou platností a bez náhrady, takže právním důvodem konfiskace je samotný dekret, nikoli až následné správní rozhodnutí. V témže bodě však také doplnil, že při posouzení otázky, zda v rozhodném období došlo k majetkové křivdě, je třeba vyjít z toho, kdy bylo o naplnění podmínek podle dekretu prezidenta republiky rozhodnuto a zda byly splněny.

18. S ohledem na tuto přetrvávající doktrínu nedotknutelnosti samotných právních předpisů i správních aktů vydaných před začátkem rozhodného období proto Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 vyslovil, že stěžovatelka nemůže očekávat, že by obecné soudy mohly posoudit konfiskační vyhlášku Okresní správní komise v Kaplici samu o sobě jako nicotný právní akt, že by výslovně konstatovaly její obsahové vady nebo ji posoudily jako vydanou nepříslušným správním orgánem. Ta je totiž považována za dokonanou i za situace, kdy právní úprava restituční výluky podle § 8 odst. 1 písm. h) ZMV směřuje svými časovými důsledky (byť poněkud nekonceptně) před hranici rozhodného období. Současně ovšem Ústavní soud vyslovil, že stěžovatelka naopak může oprávněně očekávat, že obecné soudy posoudí její tvrzení o nepřevzetí majetku státem po vydání konfiskační vyhlášky a do začátku rozhodného období, tedy že soudy náležitým způsobem zhodnotí, zda k takové konfiskaci před rozhodným obdobím vskutku došlo, to jest zda příslušná konfiskační vyhláška Okresní správní komise v Kaplici opravdu dospěla ke svému uskutečnění.

19. Závěry vyřčené v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 se plně prosadí i ve věci nynější stěžovatelky. Ani v jejím případě nelze ze strany soudů požadovat revizi konfiskační vyhlášky Okresní správní komise v Kaplici ze dne ze dne 15. 11. 1945 v tom směru, že by bez dalšího konstatovaly její nicotnost, obsahové vady nebo ji posoudily jako vydanou nepříslušným správním orgánem, poněvadž takovému hodnocení brání výše připomenutá doktrína nedotknutelnosti právních předpisů i správních aktů vydaných před začátkem rozhodného období. Přesto však, a to i s ohledem na některé úvahy ve vyjádření Nejvyššího soudu k ústavní stížnosti, které tento rámeček překračují a zaobírají se věcnou příslušností orgánu rozhodujícího o tom, zda konfiskací dotčená osoba je německé nebo maďarské národnosti ve smyslu ustanovení § 1 odst. 1 písm. a) dekretu prezidenta

republiky č. 12/1945 Sb., pokládá Ústavní soud na tomto místě za vhodné vyjádřit se blíže i k této otázce.

20. Nejvyšší soud má za to, že stěžovatelka v rozsáhlém výkladu dané otázky v ústavní stížnosti zcela pomíjí rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp. zn. 337/45 ze dne 31. 12. 1946, uveřejněné pod číslem 1512/1946 Sb. Boh. A, v němž je podán velmi podrobný výklad o věcně příslušném orgánu k přijetí rozhodnutí dle ustanovení § 1 odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb. Nejvyšší soud z tohoto judikátu vyzdvihl jednak jeho závěr, že věcně příslušným orgánem rozhodujícím v případě konfiskace majetku o tom, zda konfiskací dotčená osoba je německé nebo maďarské národnosti ve smyslu ustanovení § 1 odst. 1 písm. a) dekretu č. 12/1945 Sb., je okresní národní výbor, jednak závěr, že v případech, kdy pro vydání určitého rozhodnutí zákonodárce nestanovil žádnou výjimečnou kompetenci, přísluší rozhodování úřadům, které jsou k tomu povolány podle všeobecných předpisů kompetenčních. Ústavní soud však poukaz Nejvyššího soudu na tyto závěry neshledává případným ve vztahu k nyní souzené věci.

21. Za prvé je třeba poznamenat, že právní předchůdce stěžovatelky, jehož majetek měl být postižen předmětnou konfiskační vyhláškou Okresní správní komise v Kaplici a který byl v této vyhlášce vymezen jako „Fara“ s uvedením příslušné adresy, nemohl být už z podstaty věci fyzickou osobou, a tudíž ani nemohl mít maďarskou, německou či jakoukoli jinou národnost, protože národnost mohla mít toliko osoba fyzická. To je ostatně patrné též z dikce ustanovení § 2 odst. 1 dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., dle něhož „[z]a osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásily k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti“. Právnícké osoby logicky nebyly předmětem žádného sčítání lidu od roku 1929 (přesněji jediného v roce 1930), a proto se v nich ani nemohly přihlásit k maďarské nebo německé národnosti (viz zákon č. 47/1927 Sb. z. a n., o sčítání lidu, a zejména jej provádějící § 21 nařízení vlády č. 86/1930 Sb. z. a n., o sčítání lidu v roce 1930). Stejně tak členy národních skupin, útvarů nebo politických stran se nemohly stát právnícké osoby.

22. Odvolací soud přesvědčivým způsobem vyložil, proč na právního předchůdce stěžovatelky bylo (a nadále je) třeba hledět jako na právníckou osobou (srov. zejm. body 21 - 23 napadeného rozsudku Vrchního soudu v Praze). V tomto ohledu je založení věcné příslušnosti rozhodování okresního národního výboru (resp. jemu naroveň postavené správní komise pro správu obcí a okresů s většinou obyvatelstva státně nespolehlivého - viz čl. 4 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 4. 12. 1944, č. 18 Úř. věst. čsl., ve spojení s vyhláškou ministra vnitra č. 43/1945 Sb.) podle ustanovení § 1 odst. 1 písm. a) dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. bez relevantního významu pro projednávanou věc, neboť neřeší otázku konfiskace majetku právnícké osobě. Závěr poválečného Nejvyššího správního soudu v jeho tehdejší rozhodnutí o příslušnosti rozhodování okresního národního výboru stran konfiskací majetku osob německé či maďarské národnosti lze pokládat za přínosný jen pro účely posouzení otázky, který orgán je oprávněn posoudit, zda konkrétní osoba, ovšem přirozeně toliko osoba fyzická, je či není osobou německé či maďarské národnosti ve smyslu § 2 odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb., a tudíž se na ni vztahují konfiskační účinky dekretu. Nejde přitom o názor příliš překvapivý (potažmo sporný), neboť odpověď na tuto otázku zprostředkovaně nabízí ustanovení § 1 odst. 3 téhož dekretu.

23. Ani druhý závěr, na nějž se Nejvyšší soud soustředil, tedy že v případech zákonné absence výslovné kompetence pro vydání určitého rozhodnutí přísluší rozhodování úřadům, které jsou k tomu povolány podle všeobecných předpisů kompetenčních, není v poměrech souzené věci zajímavý. Je tomu tak proto, že dekret č. 12/1945 Sb. sám předvídá možnost konfiskace majetku právnických osob jako zrádců a nepřátel Československé republiky [§ 3 odst. 1 písm. b) dekretu], přičemž explicitně stanoví pravomoc rozhodovat o tom, zdali právnická osoba spadá pod citované ustanovení dekretu. O této otázce příslušelo rozhodnout zemskému národnímu výboru, v jehož obvodě se nacházela dotčená nemovitost, a to podle návrhu příslušného okresního národního výboru s tím, že pochybné případy předloží zemský národní výbor ke konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství, které rozhodne v dohodě s ministerstvem vnitra (§ 3 odst. 2 dekretu). Je nasnadě, že svěřeni této pravomoci vyššímu (prozatímnímu) orgánu veřejné správy odůvodňovaly větší nároky kladené na zjišťování, zda správa určitých právnických osob záměrně a aktivně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.

24. Závěr o příslušnosti zemského národního výboru ve vztahu k církevnímu majetku, resp. majetku ve vlastnictví církevní právnické osoby je ve shodě s nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 194/96 ze dne 25. 3. 1997 (N 33/7 SbNU 219), na který mimo jiné odkazují krajský (str. 8) i vrchní (body 31 a 34) soud v napadených rozsudcích a v jehož závěru Ústavní soud poukázal na rozdílnost rozhodování výborů (okresního nebo zemského) v závislosti na tom, o jaký konfiskační titul uvedený v § 1 odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb. se v individuálním případě jedná. Rozdíl mezi nálezem sp. zn. I. ÚS 194/96 řešenou věcí a nynějším případem stěžovatelky pak spočívá v tom, že tehdejšímu stěžovateli jako fyzické osobě byl konfiskován majetek z titulu uvedeného v § 1 odst. 1 písm. a) dekretu, konkrétně pro jeho německou národnost, takže o příslušnosti okresní správní komise (suplující okresní národní výbor) deklarovat konfiskaci jeho majetku nebylo pochyb, kdežto v nynější věci se jedná o majetek církevní právnické osoby, což je zásadní rozdíl.

25. Z právě vyloženého je zcela zřejmé, že konfiskační vyhláška ve vztahu k právnímu předchůdci stěžovatelky neobstála, neboť postihovala majetek subjektu (církevní právnické osoby), o němž správní komisi vůbec nepříslušelo rozhodovat. Správný, ač jinak samostatně nepoužitelný tak byl právní názor nalézacího soudu, vyslovený ve věci vedené u něj pod sp. zn. 11 C 87/2016, který posléze vědomě pro jeho neaplikovatelnost v obecné poloze opustil (str. 9 napadeného rozsudku krajského soudu). Stěžovatelce tak sice lze v její argumentaci stran nicotnosti dotčené konfiskační vyhlášky (jako paaktu) vůči jejímu právnímu předchůdci přisvědčit, samotné zjištění této skutečnosti by ovšem samo o sobě nemělo žádný vliv na rozporované závěry soudů za předpokladu, že stát by se byl ještě před začátkem rozhodného období chopil předmětných pozemků. Na takový případ by totiž dopadl výše zdůrazněný a již ustálený právní názor, že ke konfiskaci podle dekretu č. 12/1945 Sb. docházelo s okamžitou platností, tedy že právním důvodem konfiskace je samotný dekret, a nikoli (následný) správní akt. Vedle této skutečnosti by pak shledání konfiskační vyhlášky okresní správní komise nicotnou či jinak vadnou bylo pro účely restitučního sporu naprosto bezcenné.

26. Jinak je tomu ale v situaci, kdy v nyní přezkoumávaném soudním řízení nebyl proveden žádný důkaz svědčící o tom, že stát by byl dotčené pozemky před započítím rozhodného období opravdu převzal, tedy že by se byl zachoval jako jejich nově nastoupivší vlastník, popřípadě že by byl býval tento proces převzetí v téže době alespoň

započal, třebaže k jeho dovršení by bylo došlo až v rozhodném období. Naproti tomu proběhl v celé šíři postup podle zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, ukončený ve většině případů odnětím pozemků na základě výměrů Okresního národního výboru v Kaplici o jejich výkupu podle tohoto zákona a jejich následným přidělením Státním lesům v Českých Budějovicích, Lesnímu závodu ve Vyšším Brodě (srov. str. 4 a 5 naříkaného rozsudku krajského soudu). Stalo se tak už zjevně v období po 25. 2. 1948, pro které jsou namísto úvahy o perzekuci církevního subjektu (srov. obdobnou situaci ve věci řešené nálezem sp. zn. II. ÚS 1920/20 - bod 53). Z dokazování provedeného v nalézacím řízení nadto vyplynulo, že v rámci lustrace majetku v katastrálním území Rožmberk nad Vltavou dne 26. 2. 1948 je fara (čp. 7, 8, 9) označena výslovně jako nekofiskát. Jednalo se přitom o seznam majetku (v němž jsou uvedeny všechny pozemky, které byly předmětem žaloby) vyhotovený za účelem přesného rozlišení a určení správnosti kofiskace podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a 108/1945 Sb.

27. Stejně jako tomu bylo v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20, i nyní souzený případ stěžovatelky vykazuje zřetelné odchylky od závěrů přijatých v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2056/18 ze dne 23. 6. 2020, v němž byla řešena možná kolize zestátnění nemovitostí na základě kofiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. a jejich odnětí podle zákona č. 142/1947 Sb. Ústavní soud v citovaném nálezu vyslovil, že i kdyby probíhaly dvě „paralelní kofiskace“, nastoupivší nedemokratický režim si chtěl pouze „pojistit“ přechod nemovitostí na stát, a sice postupem podle zákona č. 142/1947 Sb., a proto historická paralelní snaha o zabavení majetku nemohla mít za následek zneplatnění předchozí kofiskace. Skutkové okolnosti případu (a v návaznosti na to i jeho právní posouzení) v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2056/18 však byly, jak na to již upozornil Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 (body 51 - 53), podstatně odlišné.

28. Východiskem posouzení deklaratorních aktů ve věci souzené nálezem sp. zn. IV. ÚS 2056/18 byl kofiskační výměr, vydaný k zemědělskému majetku církevní právnické osoby dne 17. 5. 1946 Ministerstvem zemědělství (které, na rozdíl od okresních národních výborů či správních komisí, mohlo rozhodovat pochybné případy kofiskací majetku právnických osob podle ustanovení § 3 odst. 2 věty druhé dekretu č. 12/1945 Sb., což také nelze ponechat bez povšimnutí). Proti výměru byla podána stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu, poukazující na vady kofiskace včetně nedoručení výměru a absence označení nemovitostí. O stížnosti rozhodl Správní soud v Bratislavě dne 21. 11. 1951 tak, že ji zčásti zamítl a zčásti odmítl. Zcela zásadní rozdíl pak tkví v tom, že Ministerstvo zemědělství se tehdy zabývalo otázkou působnosti zákona č. 142/1947 Sb., již uzavřelo dvěma přípisy v roce 1949. V prvním z nich ze dne 17. 1. 1949 konstatovalo kofiskaci majetku církevního subjektu výměrem ze 17. 5. 1946, ve druhém z 21. 3. 1949 dodalo, že „byl-li majetek řádu podroben revizi podle zák. č. 142/1947 Sb., bylo tak postupováno pro případ, že by kofiskace byla zrušena nebo nenastala-li by její právoplatnost.“ Odtud je zcela zřejmé, že tím (ex post) došlo k aprobování deklaratorního aktu kofiskace a k jejímu dovršení, včetně převzetí nemovitostí, podle dekretu č. 12/1945 Sb.

29. V nyní souzené věci, ve shodě s okolnostmi panujícími v nálezem sp. zn. II. ÚS 1920/20 řešeném případě, nebyl proveden žádný důkaz svědčící o tom, že by stát v procesu výkupu předmětných pozemků podle zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, či jakýmkoli jiným způsobem dal způsobem nevzbuzujícím pochybnost najevo, že ke kofiskaci došlo ještě před začátkem rozhodného období, ať už podle vyhlášky Okresní správní komise v Kaplici ze dne 15. 11. 1945, anebo jinak.

Skutkový stav zjištěný v nalézacím řízení krajským soudem (potažmo pozemkovým úřadem, jehož závěry soud převzal za svá zjištění ve smyslu § 250e odst. 2 o. s. ř.) neposkytuje v současnosti žádnou oporu pro závěr, že nemovitosti byly „účinně konfiskovány už dříve“ (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4000/2018 ze dne 9. 1. 2019 a body 47 až 49 nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20), tedy před počátkem rozhodného období, a nelze proto bez dalšího uzavřít, že stěžovatelka není osobou oprávněnou dle § 3 a § 5 ZMV.

30. Stojí-li tedy v důkazní situaci na straně jedné tato konfiskační vyhláška, jejíž osamocení navíc umocňuje (jinak samostatně nepoužitelný) závěr o její nicotnosti ve vztahu k právnímu předchůdci stěžovatelky, a na straně druhé tu existuje celá řada důkazů vypovídajících o tom, že postup orgánů státu podle zákona o nové pozemkové reformě nebyl veden snahou „pojistit si“ přechod nemovitostí pro případ, že by se jejich dřívější konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. z různých příčin nezdařila, nýbrž svědčí spíše o prvním pokusu odebrat majetek právnímu předchůdci stěžovatelky, sluší se při posuzování restitučního nároku stěžovatelky promítnout do rozhodování soudu shora připomenutou zásadu *in favorem restitutionis*. Soudy se však této zásady důsledně nedržely, když ve svých rozhodnutích ponechaly otázku účinné konfiskace daných pozemků před rozhodným obdobím v pozadí svého zájmu, tj. bez přihlédnutí k postoji a chování státu po rozhodném datu 25. 2. 1948, ačkoliv jde o otázku, jejíž zodpovězení se pro vyřešení potenciální konkurence dvou v úvahu přicházejících konfiskací jeví zcela klíčovým.

31. V té spojitosti nepokládá Ústavní soud za přílehavý postoj Nejvyššího soudu, uvedený v jeho vyjádření k ústavní stížnosti, že stěžovatelka svým setrvalým odkazem na chování státu po únorovém převratu v roce 1948, „vedena zřejmě utilitárními důvody“, žádá, aby byly jako správné vzaty postupy a rozhodnutí orgánů nedemokratického státu, zatímco rozhodnutí demokratického právního státu předcházející datu 25. 2. 1948, jež je přímo vtěleno do zákonné normy jako nástroje národní a demokratické očisty společnosti po skončení války (s jejími přímými účinky), zohledněno být nemá.

32. Za prvé je třeba podotknout, že stěžovatelka na chování státu po zmíněném převratu (a již v rozhodném období) upozorňovala ne proto, aby je soudy vzaly za správné, protože naopak toto chování pokládala za majetkovou křivdu, pročež v něm spatřovala naplnění zákonného důvodu restituce, nýbrž proto, aby na jeho půdorysu dokázala neúčinnost konfiskace dle vyhlášky Okresní správní komise v Kaplici ze dne 15. 11. 1945, to jest absenci její realizace v předcházejícím období, a v posledku i použitelnost výše odkazované judikatury Nejvyššího soudu, především rozsudku sp. zn. 28 Cdo 4000/2018 ze dne 9. 1. 2019.

33. Za druhé nelze nezmínit, že ačkoli mezi nově nastoupivším totalitním režimem po únorovém převratu a předchozím poválečným obdobím československého státu existuje zřetelný rozdíl, nelze toto krátké období let 1945 až 1948 z hlediska podstatných náležitostí demokratického právního státu přeceňovat. V jeho průběhu nepochybně došlo k očiště společnosti, nicméně tato očista, jak již Ústavní soud naznačil v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20, ztělesňuje kontroverzní období československých dějin, poznamenané napětím panujícím v bezprostředně poválečném období mezi exekutivními složkami státu, obzvláště při rozhodování o personálních i majetkových otázkách nastolených prezidentskými dekrety i řadou dalších právních předpisů. Únorový převrat v roce 1948 pak způsobil, že neuzavřené procedury řešení těchto otázek byly zhusta zastaveny,

deformovány či zneužity komunistickou mocí k perzekučním účelům s masivním porušováním lidských práv (bod 54 cit. nálezu). Do obou těchto časových úseků spadají právní skutečnosti, jež se staly rozhodnými i v nynějším případě.

34. Naproti tomu Ústavní soud nepřisvědčil výhradám stěžovatelky ohledně neurčitého označení majetku, resp. povinného církevního subjektu ve vyhlášce Okresní správní komise v Kaplici ze dne 15. 11. 1945. Už nalézací soud dostatečně přesvědčivě vysvětlil, proč pouhá zmínka o „Faře“ s uvedením adresy postačuje k identifikaci církevní právnické osoby i jejího majetku (viz str. 8 - 9 rozsudku soudu prvního stupně). Touž námitkou se v odvolacím řízení podrobněji zabýval i vrchní soud, na jehož výkladu této problematiky (viz zejména body 19 - 24 jeho rozsudku) Ústavní soud nic ústavně nekonformního či jinak zásadně nespravedlivého neshledal.

35. Ve světle řečeného tudíž Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti, vyslovil porušení základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a přikročil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení napadeného usnesení Nejvyššího soudu a rozsudků Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Českých Budějovicích v dotčených částech. Soudy jsou ve svém dalším postupu vázány právním názorem vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Poučení: Proti nálezu Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 23. března 2021

Tomáš Lichovník
předseda senátu